

Een bedreigde duinvogel

De Roodborsttapuit

door G. van Ommering

De roodborsttapuit is een van fraaist gekleurde duinvogels. Met zijn glanzend zwarte kop, oranje-rode borst en contrasterende witte vlekken in de nek, op de vleugels en op de stuit is het mannetje een opvallende verschijning, mede door zijn gewoonte om vanaf een uitkijkpost, zoals de top van een struik of een paaltje, korte zangvluchten te ondernemen of de grond af te speuren naar voedsel.

Het is echter de vraag hoe lang we nog van deze vogel kunnen genieten. Recente tellingen hebben uitgewezen, dat deze soort de laatste 15 jaar op veel plaatsen in Nederland, en ook in de duinen, dramatisch is achteruitgegaan.

Figuur 1.
De Roodborsttapuit
broedt vooral in het
oosten en zuiden van
ons land. In het westen
en noorden is de soort
vrijwel beperkt tot het
duingebied.

De naam Roodborsttapuit is een rake typering. Niet alleen heeft hij (zij is zoals bij de meeste zangvogels veel fletser gekleurd) een fraai (oranje-)rode borst en is de soort familie van de Tapuit, ook door zijn opgewonden karakter lijkt de soort sterk op onze bekendste duinvogel. Ook de Engelse naam, Stonechat, is goed gekozen, al moet hij het in Nederland niet van stenen hebben. 'Chat' is zowel een goede klanknabootsing van de alarmgroep als Engels voor babbelen, en inderdaad stelt zijn liedje niet zoveel voor: een korte, zachte, haastige opeenvolging van hoge toontjes. Vaak zingen ze tijdens een korte baltsvlucht vanaf een uitkijkpost, die ook gebruikt wordt om de grond af te zoeken naar insecten, spinnen, slakjes en wormen. Die worden met snelle uitvallen bemachtigd, waarna de vogel weer naar zijn uitkijkpost terugkeert. Door dit opvallende

gedrag is de Roodborsttapuit voor veel duinbezoekers een bekende verschijning.

Verspreiding

In Europa vinden we de Roodborsttapuit van het puntje van Schotland tot in de landen rondom de Middellandse Zee. De meeste Nederlandse Roodborsttapuiten zijn zomervogels, die de winter doorbrengen in zuidelijker streken. Het zijn geen langeafstandtrekkers: ze komen niet veel verder dan Frankrijk, Spanje of Italië. Slechts een enkeling trotseert de Nederlandse winters, maar dat is hun de laatste jaren slecht gekomen.

De Roodborsttapuiten trekken pas laat weg (september, oktober) en keren al weer vroeg naar hun broedgebieden terug (maart, april, soms al eind februari). Dit is bijzonder vroeg voor een vooral insecten etende vogel.

In de duinen is de soort te vinden in het open duinlandschap, daar waar lage grasvlakten worden afgewisseld met wat struikjes of struwelen. Dergelijke landschappen vinden we tegenwoordig nog het meest in de buurt van kustplaatsen, zodat je de Roodborsttapuit een echte zeedorpenvogel zou kunnen noemen.

Aantallen van trends

Hoewel het tot voor kort niet duidelijk was hoe het de Roodborsttapuit verging, en in streekavifauna's werd gesuggereerd dat de stand stabiel was of zelfs vooruitging, heeft recent onderzoek uitgewezen dat de aantallen de laatste 15 jaar drastisch zijn gedaald. Van de naar schatting 4100-5800 paren die in de periode 1973-1977 nog in Nederland voorkwamen zijn er anno 1986 mogelijk niet meer dan 1000 over. Hoewel de duinen nog veel Roodborsttapuiten herbergen, is ook hier de tendens overwegend negatief. Het kaartje laat dit duidelijk zien.

Van Walcheren is de soort bijna verdwenen, in Meijndel is de stand achteruitgegaan van ca. 35 paar in '73 tot nog maar 5 paar in '83. Ook in het Noordhollands Duinreservaat en op Texel, vanouds het bolwerk van deze soort voor de Waddeneilanden, zijn de aantallen sterk gedaald. Daarentegen is de stand bijvoorbeeld op Terschelling en in Berkheide (20 paar) stabiel en heeft de soort zich recent in de Schouwse duinen gevestigd. Terwijl in het gehele duingebied in 1974-76 naar schatting nog 350-585 paren voorkwamen, was dit aantal gedaald tot 190-290 in 1982-84, een halvering dus.

Foto: F. van Daalen

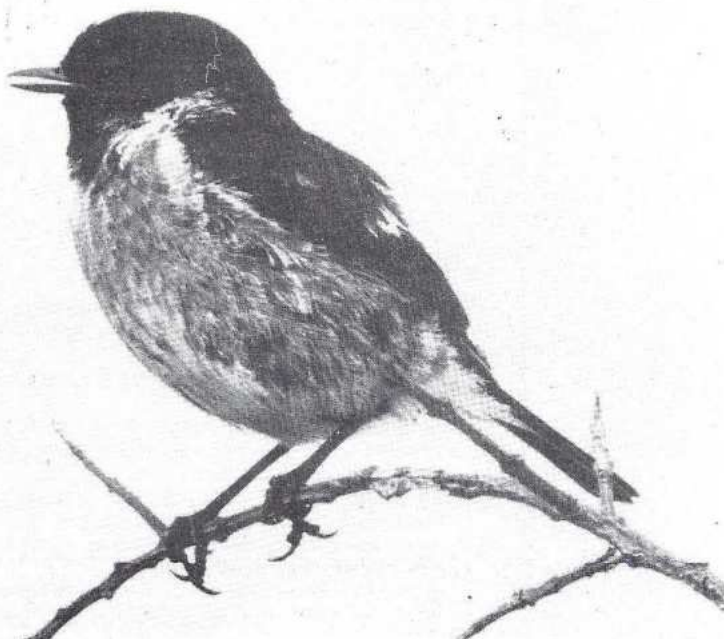

Foto: Frits van Daalen

Oorzaken voor achteruitgang

Hoewel de terreinveranderingen in de verschillende duingebieden niet zo erg uiteen lijken te lopen, blijkt de soort in de verschillende gebieden een afwijkende tendens te vertonen. Dit maakt het vinden van een oorzaak voor de achteruitgang niet gemakkelijk. Mogelijk spelen verruiging, vervilting en vermossing van korte grazige, kruidenrijke vegetaties een rol, want het zijn juist die plekken waar de Roodborsttapuit het van moet hebben. De verstruiking, zoals die in veel vastelandsduinen optreedt, heeft er in elk geval zeker mee te maken. Zo is in Berkheide vastgesteld dat alle Roodborsttapuiten uit het sterk dichtbegroeide middenduin zijn verdwenen; ze komen daar nu alleen nog voor in de veel schaarser begroeide delen van het buitenduin en in de buurt van Katwijk. Misschien heeft de teruggang ook te maken met de geïsoleerde ligging van het duingebied ten opzichte van de rest van zijn verspreidingsgebied: fluktuaties in de stand zijn hier eerder te verwachten dan in minder excentrisch gelegen gebieden.

Een bedreigde soort

Zeker is, dat de Roodborsttapuit in Nederland, inclusief de duinen, een bedreigde soort is. De steeds grotere druk die vanuit de zeedorpen op het aangrenzende duin wordt uitgeoefend, baart grote zorgen. De toenemende recreatie en de plannen voor woningbouw en de aanleg van recreatievoorzieningen concentreren zich juist op die plekken waar de soort zich thuisvoelt en vormen daardoor een directe bedreiging van zijn leefgebied.

Een voorwaarde voor behoud van deze fraaie vogel voor de duinen lijkt in elk geval een vorm van duinbeheer, waarbij de natuurlijke dynamiek (verstuiwingen) weer de kans krijgt om het landschap voortdurend te verjongen en zo geschikt te houden voor deze soort.

Bronnen

- HUSTINGS, F., 1986. Veranderingen in de stand van de Roodborsttapuit *Saxicola torquata* in 1970-84. In: Limosa 59: 153-162.
- Jaarverslagen Meijndel 1958-1984 (div. auteurs en jaren).
- OMMERING, G. VAN & T.J. VERSTRAEL, 1987. Vogels van Berkheide. Werkgroep Berkheide/Stichting Publikatiefonds Duinen, Leiden.
- TEIXEIRA, R.M. (red.), 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten/SOVON.
- Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland, 1981. Randstad en Broedvogels. Tilburg.
- Werkgroep Avifauna Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland, 1986. De vogels van Schouwen-Duiveland. Zierikzee.

Figuur 2.
Aantalsveranderingen in een aantal duingebieden tussen 1974-1978 en 1982-1984. De grootte van de oorspronkelijke populatie is aangegeven in drie klassen: kleine cirkel: < 11 paren; middelgrote cirkel: 11-30 paren; grote cirkel: > 30 paren. Het resterende deel van de populatie is in zwart aangegeven (geheel zwart: populatie stabiel of toegenomen) (uit Hustings, 1986).

